

**TYÖELÄMÄ- JA TASA-
ARVOVALIOKUNNAN LAUSUNTO
8/2009 vp**

**Hallituksen esitys laeiksi työntekijän eläkelain
ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta**

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 19 päivänä toukokuuta 2009 lähettäessään hallituksen esityksen laeiksi työntekijän eläkelain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 68/2009 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi sosiaali- ja terveysvaliokuntaan samalla määrännyt, että työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan on annettava asiasta lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- johtaja Heli Backman, sosiaali- ja terveysministeriö

- vanhempi hallitussihteeri Susanna Siitonen, työ- ja elinkeinoministeriö
- tutkija Mervi Takala, Eläketurvakeskus
- ylilääkäri Aki Kaukiainen, Työterveyslaitos
- apulaisjohtaja Kaija Kallinen, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- lakimies Jarmo Pätäri, Akava ry
- asiantuntija, OTK Johan Åström, Elinkeinoelämän keskusliitto ry.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry ja Työttömien Valtakunnallinen Yhteistoimintajärjestö TVY ry.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksellä pyritään parantamaan nuorena työkyvyttömiksi tulevien työkyvyttömyyseläkkeen tasoa sekä estämään eläkkeen pieneneminen työkyvyttömyyseläkkeen muuttuessa vanhuuseläkkeeksi. Elinaikakertoimen vaikutusta perhe-eläkkeisiin lievennetään ja perhe-eläkkeen laskuperusteita muutetaan. Osa-aikaeläkkeen alikäraja korotetaan 60 vuoteen ja eläkkeen karttuminen osa-aikaeläkkeen ansion alenemasta pois-

tetaan. Työeläkkeen ansaintaa vuorotteluvapaan ajalta muutetaan siten, että 55 prosenttia vuorottelukorvauksen perusteena olevasta ansiosta kartuttaa eläkettä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2010. Osa-aikaeläkettä koskevat muutokset on kuitenkin tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2011.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on käsitellyt asiaa oman toimialansa osalta.

Esityksen tarkoituksena on parantaa nuorena työkyvyttömiksi tulevien työkyvyttömyyseläkkeen tasoa sekä estää eläkkeen pieneminen työkyvyttömyyseläkkeen muuttuessa vanhuuseläkkeeksi. Elinaikakerrointa sovellettaisiin työkyvyttömyyseläkkeen karttuneeseen osaan eläketapahtumavuoden mukaisena.

Valiokunta pitää työkyvyttömyyseläkettä koskevia muutosehdotuksia tarpeellisina. Työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työllistymismahdollisuudet ovat heikot, joten he eivät yleensä voi työuraa jatkamalla paikata työeläketurvaansa. Tästä syystä on perusteltua, että heidän työkyvyttömyyseläkkeensä tasoa parannetaan ja otetaan myös lastenhoito- ja opiskelujat huomioon eläkelaskennassa. Valiokunta pitää tärkeänä myös eläketason ennakoitavuutta ja sitä, ettei eläketaso alene työkyvyttömyyseläkkeen vaihtuessa vanhuuseläkkeeksi.

Valiokunta korostaa, että työkyvyttömyyden ehkäisyyn kaikissa ikäryhmissä tulee kiinnittää erityistä huomiota. Työvoiman vähetessä tulee panostaa entistä enemmän työkyvyn ylläpitämiseen, työkuormituksen hallintaan ja osaamisen varmentamiseen. Erityisesti tulee panostaa hyvään johtamiseen ja työntekijöiden jaksamista tukevaan esimiestyöhön. Siirtymiä koulutusasteelta toiselle ja koulutuksesta työhön tulee helpottaa ja tukea nuorten kiinnittymistä työelämään. Työuran eri vaiheissa on tärkeää olla käytettävissä joustavia, yksilöllisiä tapoja sovittaa työaikoja yhteen elämäntilanteen vaatimusten kanssa.

Hyvän talouskasvun myötä on 55—65-vuotiaiden työhön osallistuminen lisääntynyt Suomessa nopeammin kuin muissa EU-maissa. Keskimääräinen eläkeikä on noussut, mutta se on edelleen alhaisempi kuin esimerkiksi Ruotsissa. Jos verrataan tehtyjä työtunteja, ero on kuitenkin

kin pieni, koska Ruotsissa ikääntyneet ovat yleensä osa-aikatyössä ja Suomessa koko-aikatyössä.

Osa-aikaeläkettä koskevat muutokset

Hallituksen esityksen mukaan osa-aikaeläkkeen alaikäraja ehdotetaan nostettavaksi 60 vuoteen yhtenä keinona eläkemenojen hallitsemiseksi. Lisäksi eläkkeen karttuminen osa-aikaeläkkeen ansion alenemasta ehdotetaan poistettavaksi. Osa-aikaeläkkeen muutokset koskisivat vuonna 1953 tai sen jälkeen syntyneitä.

Osa-aikaeläke tuo ikääntyneille työntekijöille tarpeellista joustoa työelämään. Se auttaa sopeuttamaan työnteon ikääntyneen työntekijän voimavaroihin ja pehmentää vanhuuseläkkeelle siirtymiseen liittyvää elämänmuutosta. Heikentynyt terveydentila on usein yhtenä syynä osa-aikaeläkkeelle hakeutumiseen, ja joka kymmenes osa-aikaeläkkeellä oleva ilmoittaa, että olisi yrittänyt päästä kokonaan eläkkeelle, jos osa-aikaeläkettä ei olisi ollut tarjolla.

Puolet osa-aikaeläkkeelle siirtyneistä ilmoittaa työn henkisen tai fyysisen raskauden yhdeksi eläkkeelle siirtymisen syyksi. Myös lisäajan saaminen perheelle tai harrastuksille on monille tärkeää. Useat hoitavat päivittäin tai viikoittain perheenjänsiään tai omaisiaan, kuten puolisoaan, lapsenlapsiaan ja vanhempiaan.

Valiokunta korostaa osa-aikaeläkkeen merkitystä yksilöllistä joustoa työelämään tuovana elementtinä, jonka avulla ikääntyneet työntekijät jaksavat työelämässä pidempään ja voivat yhdistää työ- ja perhe-elämään liittyviä velvoitteitaan. Valiokunta painottaa, että käytettävissä on myös osatyökyvyttömyyseläkejärjestelmä, jos terveydentila ei enää anna mahdollisuuksia koko-aikatyön tekemiseen. Valiokunta pitää tärkeänä sitä työtä, jota osa-aikaeläkkeellä olevat tekevät perheenjänsensä ja omaistensa hoitamiseksi, ja katsoo, että omaishoidon tukea tulee kehittää niin, että omaishoidosta saa asianmukaisen korvauksen eikä siihen tarvita osa-aikaeläkkeen tyyppisiä ratkaisuja.

Työnantajat voivat yhteistyössä työntekijöiden kanssa käyttää osa-aikaeläkejärjestelmää myös työn jakamiseen ja sukupolvenvaihdosten toteuttamiseen työpaikoilla. Työpaikoilla on saatu hyviä kokemuksia järjestelyistä, joilla nuoria työntekijöitä on palkattu osa-aikaeläkkeellä olevien rinnalle ja annettu osa-aikaeläkkeellä oleville tehtäväksi perehdyttää nuoret työtehtäviinsä. Näin on pystytty menestyksekkäästi siirtämään ikääntyneiden työntekijöiden osaamista ja heille kertynyttä hiljaista tietoa nuorille.

Ehdotettuja muutoksia osa-aikaeläkkeen ikärajaan ja eläkkeen karttumiseen perustellaan hallituksen esityksessä eläkemenojen hallitsemisella. Osa-aikaeläkkeen menot olivat 0,2 miljardia euroa eli 1,3 % työeläkemenoista vuonna 2008. Muutoksilla arvioidaan säästettävän yksityisen sektorin työeläkemenoja noin 39 miljoonaa euroa vuonna 2015. Säästö lisääntyy asteittain niin, että se on 110 miljoonaa euroa vuonna 2055. Laskelmissa ei ole otettu huomioon muutosten vaikutusta työkyvyttömyyseläkkeiden lisääntymiseen. Esityksessä ei ole myöskään arvioitu muutoksen laajempia yhteiskunnallisia tai taloudellisia vaikutuksia esimerkiksi omaishoittoon, pienten lasten vanhempien työstäpoissaoloihin taikka sellaisiin menoihin, jotka liittyvät lisääntyviin sairauspoissaoloihin ja työkyvyttömyyseläkehakemuksiin ja -valituksiin.

Valiokunta pitää työurien jatkamista ja työn määrän kasvattamista tärkeänä, jotta hyvinvointiyhteiskunnan rahoituspohjan kestävyys pystytään varmistamaan. Tästä syystä valiokunta pitää ehdotettua osa-aikaeläkkeen alaikärajan nostamista tarpeellisena. Valiokunta uskoo muutoksen lisäävän yhteiskunnan käytössä olevaa työpanosta, koska valtaosa 58- tai 59-vuotiaina osa-aikaeläkkeelle haluavista jatkaneet kokoaikaisessa työssä ainakin jonkin aikaa.

Valiokunta toteaa, että työntekijät voivat paljolti vaikuttaa omilla elämäntapavalinnoillaan työelämässä jaksamiseensa ja työkykynsä säilymiseen. Yhteiskunta ja työnantajat eivät voi kantaa vastuuta työntekijän omien valintojen seurauksista. Tärkeää onkin motivoida työntekijöitä kantamaan itse vastuuta oman työkykynsä säi-

lymisestä ja hyvinvointinsa kohentamisesta. Työntekijöiden tueksi tarvitaan myös toimiva työterveyshuolto ja kattavat ennalta ehkäisevän terveydenhuollon palvelut.

Vuorotteluvapaa

Valiokunta pitää tärkeänä vuorotteluvapaaajärjestelmän vakinaistamista, jota koskevaa hallituksen esitystä valmistellaan parhaillaan työ- ja elinkeinoministeriössä ja jonka on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2010. Vuorotteluvapaa antaa yhä vaativammassa työelämässä työnkierron lisäksi mahdollisuuksia työkyvyn ja työssä jaksamisen tukemiseen, työmotivaation ylläpitoon, työn ja hoitovastuiden yhteensovittamiseen sekä osaaamisen kehittämiseen.

Työeläkkeen ansaintaa vuorotteluvapaan ajalta ehdotetaan muutettavaksi siten, että eläkettä karttuisi 55 prosenttia vuorottelukorvauksen perusteena olevasta ansiosta nykyisen 75 prosentin sijasta. Käytännössä pienennys ei kuitenkaan heikentäisi merkittävästi henkilön eläkettä, koska vuorotteluvapaan kesto on enintään vuosi. Näin ollen valiokunta ei usko, että muutoksella on juurikaan vaikutusta vuorotteluvapaan käyttöön.

Esityksen vaikutukset naisten ja miesten asemaan

Hallituksen esityksessä on ansiokkaasti arvioitu ehdottujen muutosten vaikutuksia naisten ja miesten asemaan. Valiokunta pitää tärkeänä, että tällainen arviointi sisältyy mahdollisimman moniin hallituksen esityksiin.

Arvioinnista ilmenee, että työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä koskevat muutokset hyödyttävät jossain määrin enemmän naisia kuin miehiä. Valiokunta pitää tätä tasa-arvonäkökulmasta tärkeänä, kun otetaan huomioon, että naisten eläkkeet ovat keskimäärin huomattavasti pienempiä kuin miesten eläkkeet. Osa-aikaeläkkeitä on vuosina 2005—2008 alkanut naisilla hieman enemmän kuin miehillä, joten osa-aikaeläkkeen muutokset koskevat jonkin verran enemmän naisia kuin miehiä.

TyVL 8/2009 vp — HE 68/2009 vp

Vuorotteluvapaata koskevien muutosten osalta hallituksen esitykseen ei sisälly sukupuolivai-
kutusten arviointia. Tutkimusten mukaan naiset
käyttävät vuorotteluvapaata miehiä enemmän,
joten vuorotteluvapaan aikaista eläkekertymää
koskevat heikennykset vaikuttanevat enemmän
naisten kuin miesten eläkkeiden määräytymi-
seen.

Lausunto

Lausuntonaan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
esittää,

*että sosiaali- ja terveysvaliokunta ottaa
edellä olevan huomioon.*

Helsingissä 4 päivänä kesäkuuta 2009

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Arto Satonen /kok	Jari Larikka /kok
vpj.	Jukka Gustafsson /sd	Markus Mustajärvi /vas
jäs.	Hannakaisa Heikkinen /kesk	Paula Sihto /kesk
	Anna-Maja Henriksson /r	Katja Taimela /sd
	Arja Karhuvaara /kok	Tarja Tallqvist /kd
	Johanna Karimäki /vihr	Jyrki Yrttiaho /vas
	Merja Kuusisto /sd	vjäs. Juha Rehula /kesk
	Merja Kyllönen /vas	Lenita Toivakka /kok.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ritva Bäckström.

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Perustelut

Vastustamme hallituksen esitystä siltä osin kuin se tarkoittaisi osa-aikaeläkkeen ehtojen heikentämistä nostamalla alaikäraja 60 vuoteen ja poistamalla eläkkeen karttuminen osa-aikaeläkkeellä olevien ansionalenemasta.

Kuten jo eläkeiän korottamisesta alkukeväänä käydyssä keskustelussa nähtiin, on lähestymistapamme työurien pidentämiseen toisenlainen kuin hallituksella. Mielestämme osa-aikaeläkejärjestelmä nykyehdoin — mahdollisuus osa-aikaeläkkeeseen 58 vuoden iästä alkaen sekä eläkkeen karttuminen myös osa-aikaeläkkeen ansionaleneman osalta — on erittäin perusteltua säilyttää. Ensinnäkin taloustilanteen nopea ja jyrkkä heikentyminen sekä siitä johtuvat, erityisesti ikääntyviin kohdentuvat irtisanomiset ovat syy siihen, ettei järjestelmää ainakaan juuri nyt ole syytä muuttaa. Kuitenkin pidemmälläkin tähtäimellä pidämme osa-aikaeläkejärjestelmän ikärajoja sopivina, kun tavoitellaan työurien pidentämistä niiden loppupäässä. Osa-aikaisen työn tukeminen sopii hyvin ajatukseen työurien pidentämisestä tukemalla työssä jaksamista. Osa-aikaeläkkeen avulla voidaan pitää ikääntynyt henkilö pidempään työelämässä ja helpottaa työnantajan kustannuspaineita.

Jos halutaan tukea kokoaikatyötä, tähän on olemassa joustavia keinoja, kuten ikäjohtaminen sekä töiden järjestely ikääntyvien elämäntilanteeseen sopivalla tavalla. Emme usko pakoon. Eläketurvakeskuksen mukaan terveydentilalla ja työn raskaudella on merkitystä osa-aikaeläkkeelle hakeutumisessa. Noin joka kymmenes osa-aikaeläkkeellä oleva pitää huonoa terveydentilaa tärkeimpänä syynä eläkkeelle hakeutumisessa ja lähes joka viides ainakin yhtenä syynä. Joka toisella osa-aikaeläkkeellä olevista on kuitenkin oman arvionsa mukaan hyvä tai melko hyvä terveydentila, ja kolmasosalle heistä olisi Eläketurvakeskuksen mukaan käynyt myös kokoaikainen työnteko, kahdelle kolmasosalle taas ei. Tästä syystä emme pidä järkevänä

emmekä myöskään nykyaikaisena ajatteluna sitä, että hallitus yrittää pakkokeinoilla pitää iäkkäät mukana työelämässä.

Oikein mitoitettu työ ja työn hyvä hallinta edistävät työkykyä. Joustamaton työelämä taas lisää sairauspoissaoloja ja työkyvyttömyyttä. Näiden seikkojen huomioinnon ottaminen on välttämätöntä, jotta oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo voisivat toteutua työelämässä ja eläkepolitiikassa.

Hallituksen arvioidessa tämän esityksensä taloudellisia vaikutuksia olisikin tullut selvittää myös se, miten osa-aikaeläkkeen ikärajan nostaminen vaikuttaa sairauspäivärahakuluihin ja sairauspoissaoloista aiheutuviin muihin kustannuksiin.

Osa-aikaeläkkeen ehtojen huonontaminen ei ole inhimillisesti eikä taloudellisestikaan järkevää myöskään huomioiden tutkimustulokset, joiden mukaan osa-aikaeläkkeellä oleva käyttää hänelle jäävän ylimääräisen vapaa-ajan usein muiden auttamiseen. Noin 40 prosentilla osa-aikaeläkkeellä olevista on sellaisia perheen tai omaisten hoitoon liittyviä tehtäviä, joita ei voida pitää tavanomaisina kotitöinä. Osa-aikaeläkkeellä olevista 19 prosentilla oli muita autettavia kuin sukulaisia — he auttoivat naapureita tai ystäviä tai tekivät vapaaehtoistyötä. Osa-aikaeläkkeen merkitystä esimerkiksi julkisia hoivapalveluja ja niistä yhteiskunnalle aiheutuvia kustannuksia vähentävänä tekijänä ei siten pidä väheksyä.

Pidämme siis nykyistä osa-aikaeläkejärjestelmää järkevämpänä ja taloudellisempänä vaihtoehtona esimerkiksi sille, että ikääntyneet talouden rakennemuutoksen seurauksena saattavat muita useammin joutua kohtaamaan työttömyyden tai siirtyvät työkyvyttömyyseläkkeelle eli kokonaan ulos työelämästä. Pahimmillaan ihmiset jäävät pitkäksi aikaa jonnekin näiden kahden huonon vaihtoehdon välimaastoon.

On myös muistettava, että iäkkäistä työntekijöistä moni on jo suunnitellut "työssäjaksamis-

keinokseen" osa-aikaeläkkeen. Hyvinvointivaltiossa ihmisellä tulee olla mahdollisuus turvallisesti mielin suunnitella eläköitymistään ilman, että eläkesäädöksiä yhtäkkiä ja yllättäen muutetaan ilman selkeitä siirtymäaikoja.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että 1. lakiehdotuksesta poistetaan 16 §:n 1 momentin johdantokappale, 63 §:n 1 momentin 3 kohta, 69 § ja voimaantulosäännöksestä osa-aikaeläkettä koskevat säännökset,

että 3. lakiehdotuksesta poistetaan 16 §:n 1 momentin johdantokappale,

64 §:n 1 momentin 3 kohta, 70 §, 76 §, 82 §:n 1 momentti ja voimaantulosäännöksestä osa-aikaeläkettä koskevat säännökset,

että 4. lakiehdotuksesta poistetaan 13 §:n 1 momentin johdantokappale, 60 §:n 1 momentin 3 kohta, 66 §, 70 § ja voimaantulosäännöksestä osa-aikaeläkettä koskevat säännökset sekä

että 6. lakiehdotuksesta poistetaan 36 §:n 1 momentin johdantokappale, 67 §:n 1 momentin 3 kohta, 72 § ja voimaantulosäännöksestä osa-aikaeläkettä koskevat säännökset.

Helsingissä 4 päivänä kesäkuuta 2009

Jukka Gustafsson /sd
Katja Taimela /sd
Merja Kuusisto /sd
Jyrki Yrttiaho /vas

Merja Kyllönen /vas
Markus Mustajärvi /vas
Tarja Tallqvist /kd